

Beránková Jana:

Současná reflexe šamanismu z pohledu vysokoškolských studentů

Autorku přivedla k tématu bakalářské eseje práce na překladu knihy Rogera Walshe „The World of Shamanism: New Views of an Ancient Tradition.“ Zvolený překlad jí pak pomohl k solidnímu výběru teoretické literatury (autorka pracuje s několika zahraničními tituly) a daří se jí v shrnujícím referátu naznačit některé celkem důležité aspekty šamanismu.

Handicapem práce je nedostatečně promyšlený projekt výzkumu. Cílem autorky bylo zjistit, jaké mají představy o šamanismu dnešní čeští vysokoškolští studenti a jak se vyznají v pojmech, které s touto problematikou podle autorky souvisejí: rituál, pověra, zvyk. Práce přitom postupuje podle následujícího schématu: Protože se téma šamanismu autorce líbí, snaží se o něm dozvědět více z odborné literatury (výsledkem je teoretická část práce). Pak se autorka ptá deseti studentů FHS a deseti studentů ČVUT, co oni o šamanismu, resp. pověrách, zvycích, rituálech vědí. Jejich odpovědi pak autorka konfrontuje s tím, co se sama o šamanismu dozvěděla.

Naznačené schéma považuji za chybné, jen velmi obtížně splňující kritéria vědecké kvalifikační práci byt' na bakalářské úrovni. Autorka měla v první řadě promyslet, jak její zájem o téma šamanismu může přispět ke společenskovědnému poznání, tedy pokusit se zformulovat adekvátní výzkumnou otázku. „Zkoušet“ studenty z toho, co vědí o šamanismu, mohlo těžko vyústit v nějaký relevantní výsledek.

Teoretické zázemí je sice vzhledem k tématu solidní, výzkumné otázky v něm však nemají patřičnou oporu. To co z projektu vzniklo, tedy vlastně porovnávání studentů FHS a ČVUT pak již v odborné literatuře zakotveno není. Autorka není příliš důsledná v používání pojmů. Typicky je to patrné z kolizí mezi šamanismem a náboženstvím. Někdy šamanismus patří k náboženství nebo je jeho předchůdcem, na jiných místa autorka tyto dvě věci odděluje. Příčina spočívá v nekritickém přijímání koncepcí jednotlivých autorů a nerozlišování mezi nimi. Podobně problematicky autorka nakládá s informacemi o šamanismu, nerozlišuje emickou a etickou perspektivu. Referování o šamanismu je v zásadě v duchu klasického evolucionismu, kdy se nebral ohled na jednotlivé lokální kontexty.

Cíl, který si autorka klade, je neodůvodněný. Jaký smysl má zkoumat povědomí vysokoškoláků o šamanismu? Proč autorka nezkoumá např. znalosti o geologii? Co vlastně chtěla autorka zjišťovat - nedostatečnost vzdělání v šamanismu v „ateistické“ společnosti?

Vzorek, který autorka volí, není nikterak zdůvodněný – navíc autorka trochu kolísá mezi kvalitativní a kvantitativní strategií. Jaké důvody má např. vyrovnaný poměr pohlaví? Stanovení hypotézy neodpovídá zvolené strategii.

Autorka nepředstavuje otázky, které respondentům kladla, nelze tedy posoudit, zda si byla vědoma reaktivity. Na základě některých vyjádření přitom vzniká důvodná obava, že otázky mohly být návodné. „V případě, že dotazovaný nevěděl, co na otázku odpovědět, kladla jsem mu další doplňující otázky.“ (28) Nakonec se mi alespoň některé z nich podařilo trochu „rozmluvit“ a oni samotní se pak divili, že tedy přece jenom o šamanismu a rituálech něco vědí.“ (49)

Samotná analýza pak spočívá v předvedení nejběžnějších vyjádření k šamanismu, rituálu, zvyku a pověře. Autorka se občas snaží odpovědi kvantifikovat vzhledem k pohlaví, studované škole, zaměstnání rodičů. Kromě základní nejistoty, proč je cílem zaznamenávat výpovědi informátorů, kteří o věci moc nevědí a pokoušet se z toho získat jakýsi poznatek o šamanismu, je základním nedostatkem nesystematičnost a absence jakéhokoliv interpretačního klíče. Proč bylo nutné nechat se informátory vyjadřovat ke všem čtyřem pojmům? Co tím autorka sledovala? Proč není analýza nějak propojená? Zaznamenaný výsledek je velmi vágní. Autorka navíc není důsledná. Jednou napíše, že respondenti šamanismus nespojovali s duchy, aby o několik stránek později tvrdila, že většinovým rysem šamanismu je právě komunikace s duchy. Podobně sice všichni tvrdí, že nejsou pověřiví, berou si ale před zkouškou korálky atd. Občasné snahy kvantifikovat výpovědi a docházet tak k zobecněním, jsou v případě zmiňovaného počtu informátorů neadekvátní. Ostatně měl být výběr vzorku i analýza podřízena problému (ne kvazi-statistice).

Práce obsahuje gramatické chyby a překlepy.

Výsledná práce je v souladu se zadáním v IS, chybně položená výzkumná otázka však práci diskvalifikuje. Dokázala by autorka nyní zformulovat výzkumnou otázku lépe?

Navrhuji hodnocení ještě **dobře**.

V Praze dne 2. února 2012

Mgr. Ondřej Skripnik Ph.D.